

Ihon jäädytys- eli kryohoito

Julkaistu Ihonaika – lehdessä joulukuu 2008

Teksti ja kuvat: Raimo Suhonen

Jäädytys- eli kryohoito nestetyypellä on monenlaisten haitallisten ihomuutosten nopea ja veretön hoitokeino.

Jäädytushoidon taustaa

Typpi on jokaiselle tuttu kaasu, koska hengitämme sitä koko ajan. Jos typpikaasu kuitenkin muutetaan nestemäiseen muotoon, se on hyvin kylmää – lähes 200 astetta pakkasta (-196 °C).

Vaikka toisaalta nestetyypen kylmyys sopii kudosten säilytykseen, samaa kylmyyttä käyttäen voidaan tehokkaasti poistaa häiritseviä ja haitallisia muutoksia ihosta.

Ihotautilääkärit ovat Suomessakin käyttäneet nestetyyppijäädytystä jo vuosikymmeniä ja hyvin aktiivisesti viimeiset kymmenen vuotta. Se kuuluu jokaisen ihotautilääkärin koulutusohjelmaan.

Eniten kryohoitoa käytetään syylien, rasvaluomien ja aurinkokeratoosien hoidossa. Aurinkokeratoosi on ihon okasolusyövän esiaste. Usein myös tyvisolusyöpä (basaliooma) voidaan hoitaa jäädytyksellä. Luettelo kryohoidon tavallisista käyttöaiheista on taulukossa 1.

Taulukko 1. Tavallisimpia hyvänlaatuisia hoitokohteita

aurinkokeratoosi (solaarikeratoosi, okasolusyövän esiaste)
rasvaluomi (seborrooinen keratoosi, vanhuuden luomi)
riippuluomi ('skin tagit') (kaula, kainalot, silmäluomet)
lentigo (pigmenttilaikut kasvoissa ja kädenselissä)
syyliä
ontelosyyliä (molluskat)
huulikohju (huulen tumma laskimolaajentuma)
hämähäkkiluomi (naevus araneus, 'spider')
keloidi (paksuuntuva arpi)
trikiaasi (asentovirheiset silmäripset)

Hoidettava kohde jäädytetään

Jäädytushoidossa kohde jäädytetään hyvin kylmäksi hetkellisesti, muutamasta sekunnista muutama minuutti. Hoitolaite on pieni lämpöeristetty

nestetyypisäiliö, josta säätöventtiilin ja suuttimien kautta kohdistetaan ihoon typpihöyrysuihku, tai vaihtoehtoisesti ihokosketukseen asetetaan nestetyypen jäädyttämä kontaktikappale, ”probe”.

Hyvänlaatuisia muutoksia jäädytettäessä iho ei rikkoudu. Hoito on siis veretön, ja kipukin on niin kohtuullista, että puuduttamista ei tarvita. Jopa useita kymmeniä ihomuutoksia voidaan jäädyttää samalla vastaanottokäynnillä. Hyvänlaatuisten muutosten hoitokohtia ei tarvitse hoidon jälkeen suojata.

Jäädytushoidon jälkeen potilas voi rajoituksitta peseytyä ja saunoakin. Ihon turvotus ja punoitus aiheuttavat lyhytaikaisen esteettisen rajoitteen. Pahanlaatuisten basaliomien hoidossa sekä hoito että jälkireaktio on voimakkaampi ja pitkäkestoisempi vetistyksineen ja rupineen.

Hoidetut muutokset hilseilevät ja karisevat itsestään 2–3 viikossa. Kryohoidetun basalioman paraneminen vaatii pidemmän aikaa. Hyvänlaatuisten muutosten kevyt hoitotekniikka ei aiheuta mitään jälkihoitotarvetta. Sen sijaan pahanlaatuisissa muutoksissa tarvitaan kotona toteutettavaa jälkihoitoa.

Nestemäinen typpi - turvallinen aine

Nestetyppi on samaa tyyppiä kuin 78 % hengitysilmastamme. Hoitolaitteessa se on nesteenä, jolloin se on erittäin kylmää: -196 °C. Typpi kiehuu tässä lämpötilassa ja hoitolaitteen toiminta perustuu kiehuvan tyypin höyrinpaineeseen. Vapautuva typpikaasu on myrkytöntä eikä aiheuta ympäristöongelmia hoitotiloissakaan.

Tervettä ihoa voidaan tietyissä rajoissa jäädyttää sen vaurioitumatta, esimerkiksi rasvaluomien ja aurinkokeratoosien jäädytushoidosta ei synny arpia. Hoitokohdan iho voi kuitenkin vaalentua. Pahanlaatuisten tyvisolukasvainten eli basaliomien voimakkaassa hoidossa syntyy arpi, ja samalla iho vaalenee.

Miten tehokasta jäädytushoito on?

Okasolusyövän esiasteen, aurinkokeratoosin hoidossa jäädytushoidon tulokset ovat hyvällä tekniikalla yhtä hyviä kuin muillakin hoidoilla, pahanlaatuisessa basaliomassa jopa parempia. Hyvänlaatuisia kohteita kartetaan jäädyttämästä voimakkaasti, jotta hoidosta ei jäisi jälkiä. Siksi esimerkiksi hoidettaessa lukuisia rasvaluomia osa niistä voi poistua epätäydellisesti.

Jäädytushoidon tehokkuuteen vaikuttaa eniten sitä antavan lääkärin kokemus. Jäädytushoito kuuluu suomalaisen ihotautilääkärin koulutukseen.

Kenelle jäädytushoito sopii?

Sinänsä jäädytushoito sopii kaiken ikäisille. Pienillä lapsilla hoitoesteenä voi olla jäädytyksen aiheuttama nipistykseen tunne – usein kuitenkin jo 5-vuotiaille voi tehdä yksittäisten ontelosylien (molluskoiden) tai syylien jäädytystä.

Jäädätyshoitoa käytetään eniten vanhemman ikäluokan ihokasvaimiin: rasvaluomiin, kaulan seudun, kainaloiden ja silmäluomien ”riippuluomiin”, kädenselkien ja kasvojen lentigoihin (pigmenttitäplät ja -laikut) ja aurinkokeratooseihin. Jäädäyttämällä voidaan myös pysyvästi poistaa silmää vasten kääntyneitä ripsiä, jotka muuten voisivat vaurioittaa silmän pintaa (trikiaasi).

Kuva 1.
Runsas rasvaluomet kaulan tyviseudussa voivat aiheuttaa ihon kutinaa esteettisen haitan lisäksi. Nestetyppiäädätyks on niiden tehokas hoito

Kuva 2.
Aurinkokeratoosi, punoittava ja karhea alue nenän päällä, voi ajan kanssa johtaa okasolusyöpään. Sitä ei pidä jättää hoitamatta

Kuva 3.
”Vanhuuden pisamat”, lentigot, ovat yleisiä kädenselissä. Jos ne kiusaavat silmää, hyvin kevyt nestetyppiäädätyks on niiden paras hoito

Myös basalioma on etenkin pään alueella myöhemmällä iällä melko yleinen. Jäädytys sopii niidenkin hoidoksi. Turvotus ja vetistys ovat hoidon jälkeen voimakkaat, mutta hoidon jälkeen ei synny kipua tai mustelmia. Hoitomenetelmästä riippumatta basaliomien hoidon jälkeinen seuranta usean vuoden ajan on välttämätön.

Nuorilla luomet ovat useimmin varsinaisia pigmenttiluomia, ns. ihonsisäisiä, intradermaalisia luomia tai rajaluomia, junktionevuksia tai näiden yhdistelmiä. Vain poikkeustilanteissa niihin voi soveltaa jäädytyshoitoa. Pigmenttiluomien hoito on leikkaus – silloin, kun on todellista tarvetta poistaa niitä.

Mitä haittoja jäädytyshoidosta voi olla?

Jäädytyshoitoon liittyy aina jonkinlaista kiputuntemusta, nipistyksenomaisena tunteena – mikä on luonnollista, kun ihoa jäädytetään. Haitallista jälkisärkyä ei kuitenkaan ole. Tästä poikkeuksena ovat aina ongelmalliset jalkapohjien syyliät.

Yllättävää on, että basaliomien hoitokohta on ihon sulamisen jälkeen kivuton voimakkaasta jäädytyksestä huolimatta.

Voimakas jäädytys hävittää ihosta pigmenttisolut, joten pahanlaatuisen basalioman jäädytyskohta voi olla selvästi ympäristöä vaaleampi. Vähäistä vaalenemista voi syntyä myös hyvänlaatuisten kohteiden jäädytyksessä – erityisesti tummalla ihotyypillä tämä on otettava huomioon.

Hoitovaihtoehtoja

Rasvaluomien hoidossa muutoksen kauhaaminen on jäädytyksen vaihtoehto. Se on kipeämpää ja veristä, mutta on parempi ratkaisu yksittäisissä ja paksuissa rasvaluomissa.

Aurinkokeratooseja voidaan hoitaa myös fotodynaamisella hoidolla (PDT), jossa käytetään lääkevoiteen ja punaisen valon yhdistelmää. PDT-hoidon esteettinen tulos on hyvä, ja se soveltuu jäädytystä paremmin laajojen ihoalueiden hoitoon. Hoito on kuitenkin aikaa vievää, kallista ja osalla potilaista kivuliasta.

Imikimodivoide on myös aurinkokeratoosien hoitovaihtoehto. Voide on kallista, hoito kestää useita viikkoja, ja hoitoalueen iho on ärtynyt tuona aikana, mikä asettaa potilaan kärsivällisyyden koetukselle.

Kuka antaa jäädytyshoitoa?

Ihotautilääkäreiden koulutukseen sisältyy jäädytyshoidon perusteiden hallinta, Hoitomuoto on lähes kaikkien ihotautilääkäreiden käytettävissä nestetyyppihuollon hankaluuksista huolimatta

Suomessa käytetään paljon myös ”kevytjäädytyshoitoja” syylien hoidossa, yhtä sovellusta jopa myydään apteekeissa potilaillekin. Ne ovat yli 100 astetta ”lämpimämpiä” kuin nestetyppi. Vain nestemäisellä tyypellä saavutetaan riittävä

kylmyys hoitotuloksen saavuttamiseksi niin hyvän- kuin pahanlaatuisissa ihomuutoksissa.

Lääketieteen tärkeä piirre koskee myös jäädytyshoitoa: hyvien tulosten perustana on hyvä diagnostiikka. Nestetyypijäädytystä tekevällä tulee olla riittävä kokemus hoitotekniikasta, mutta myös ihotautien diagnostiikasta.

Jäädytyshoidon vahvuudet

Kun potilaalla todetaan hoitoa vaativa ihomuutos, joka sopii jäädytyshoitoon, se voidaan hoitaa jopa samalla käynnillä. Jos ihomuutoksen luonne vaatii koepalan ottamista, tämä tietysti siirtää myös hoitoa.

Jäädytyshoito ei yleensä vaadi puudutusta.

Monissa ihotautien hoitomenetelmissä lopputulokseen vaikuttaa se, miten huolellisesti potilas toteuttaa kotona annetut lääkitysohjeet. Jäädytyshoitoa voi verrata kirurgiaan: kun se on tehty, koko hoito on tehty.

Jäädytyshoito on tuloksiltaan vertailukelpoinen muiden vaihtoehtojen kanssa, kun hoitokohteen valinta ja hoitotekniikka ovat asianmukaiset.

Jäädytyshoitolaitteisto ei vaadi erityisen kalliita investointeja, ja nestetyypikin on hinnaltaan kohtuullista. Jäädytyshoito on eri hoitovaihtoehdoista yleensä hinnaltaan edullisin.

Lisätietoja jäädytyshoidosta, sitä koskeva Duodecim-lehden artikkeli, laitteistotietoa ja potilasohjeita löytyy kirjoittajan verkko-osoitteesta www.ihotauti.net/kryo.htm.